

ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ТЕМИ ПЛАГІАТУ В ІГРОВОМУ КІНО

У статті проаналізовано особливості розкриття теми плагіату в ігровому кіно, оскільки кінематограф є важливим складником суспільного полілогу щодо плагіату в контексті соціально-комунікаційного дискурсу. Визначено, які потенційні меседжі (послання) зроджує та чи інша інтерпретація теми в реципієнтів (глядачів); якою є основна настанова – ціннісна, дидактична, перверсивно-нігілістична тощо, закладена в кінострічки, що так чи інакше обігрують тему плагіату.

Ключові слова: плагіат, види плагіату, академічна чесність, ігрове кіно.

I. Вступ

Плагіат – проблема міждисциплінарна. І найбільше досліджена вона, закономірно, в юриспруденції. Як найґрунтовнішу працю можемо назвати докторську дисертацію О. Г. Ульянової «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» [8]. Також її активно аналізують у контексті розвитку академічної чесності [1; 7; 9]. У цій же статті ми розглянемо проблему плагіату, передусім, у соціально-комунікаційному вимірі. Звідси цілком виправданий інтерес до розкриття особливостей цього явища в межах ігрового кіно, оскільки кінематограф є одним із засобів соціальних комунікацій, що справляє потужний вплив на соціум. «З-поміж усіх засобів соціальної комунікації кінематограф є сьогодні одним з найпоширеніших і найвище цінованих, – підкреслював свого часу Папа Іван Павло II у черговому посланні з нагоди Всесвітнього дня комунікації. – Дуже часто він може навіювати людям, особливо молоді, певні рішення чи певну поведінку, промовляючи до глядачів не так словами, як конкретними подіями, що виражені в образах, здатних глибоко впливати на свідомість і підсвідомість» [6, с. 396]. Саме тому нас цікавить основна настанова – ціннісна, дидактична, перверсивно-нігілістична тощо, закладена у фільми, що так чи інакше обігрують тему плагіату. Оскільки поява того чи іншого фільму зазвичай (а за умови успішності кінокартини – то неодмінно) інспірує багаторівневий дискурс, що охопить масову та міжособистісну соціальні комунікації. Причому, якщо за нульовий рівень взяти прем'єру, то допрем'єрний дискурс буде об'єднувати, як мінімум, сукупність мікродискурсів, що виникли на етапах: 1) виникнення ідеї та її первинного матеріального закріплення (наприклад, синопсис); 2) створення сценарію; 3) безпосередньої роботи над фільмом режисера, сценариста, оператора, продюсера, акторів, композитора, художника тощо; 4) допрем'єрного показу. А після оприлюднення фільму можна говорити, зокрема, про такі мікродискурси, як: 1) реакція глядачів; 2) реакція ЗМК; 3) реакція кінокритиків; 4) студентська аудиторія (обговорення, коли той чи інший фільм використовуємо з навчальною метою); 5) науковий – кінознавство, журналістикознавство, літературознавство (використовуємо як фактаж, джерело інформації); 6) літературний (наприклад, коли фільм і ті численні мікродискурси, які він породжує, стають елементами інтертексту, постмодерної гри) тощо. Причому між означеними мікродискурсами немає чітких граней – вони взаємопроникні. Отже, розуміння й тлумачення проблеми плагіату, пропоноване кінематографом, має важливе значення, бо, як мінімум, засвідчує: 1) наявність проблеми; 2) її серйозність; 3) створює певні цільові настанови, які можуть конструктивними чи деструктивними і, відповідно, можуть бути прийняті або відкинута соціумом.

Ми не будемо говорити тут про так звані плагіат тих чи інших фільмів. Тому що така спроба могла б дорівнювати спробі назвати плагіатом усю сучасну літературу (не тільки постмодерну) на підставі того, що французький театральний критик Ж. Польті ще в 1910 р. у книжці «Тридцять шість драматичних ситуацій», по суті, назвав ті основні сюжети (власне 36), на яких будується вся література й драматургія [5, с. 97–98], а російський дослідник В. Пропп у своїй «Морфології казки» (1928) пояснив «внутрішню логіку розвитку сюжету» [5, с. 100], виділивши 31 функцію дійових осіб [5, с. 100–101]. Або, як слушно зауважує один із коментаторів (нікнейм – PIESA TRISTA, коментар від 08.07.2014 о 22.16) статті М. Федоровича про плагіат у культовому фільмі «Матриця» (1999) братів Вачовських: «Щодо плагіатів у кіно – під час навчання в університеті вивчала такий предмет як «Історія світового кіно». Переважно ми обговорювали й оглядали німі та високоякісні (високохудожні) фільми. Мораль із того була така, що все вже було за «німих часів». Сучасне кіно тільки додало нові технології» [10]. Дуже промовисто схарактеризував цю ситуацію Ж. Бодрійяр, обґрунтовуючи власну тезу про те, як кінематограф перетворює реальність на гіперреальність: «Кінематограф займається плагіатом відносно самого себе, переписує себе самого, перероблює своїх класиків, ретроактивує свої первісні міфи, наново знімає німі фільми, ще кращі, ніж були оригінальні, і т. д.; усе це логічно, кінематограф зачарований самим собою

як утраченим предметом, точнісінько так само, як він (і ми) зачаровані реальним як референтивним, що гине (виділення автора. – О. Р.)» [2, с. 71–72].

Звісно, є випадки прямого плагіату в кінематографі, як і в літературі чи в науці, але тут ми будемо аналізувати ті фільми, сюжет яких розвивається довкола факту плагіату.

II. Постановка завдання

Отже, ми не будемо зупинятись на докладній історії чи художніх вартостях кожного фільму, перебираючи на себе роль кінокритика. Нас цікавить лише те, як у них розкрито тему плагіату та які потенційні меседжі (послання) зроджує та чи інша інтерпретація теми в реципієнтів (глядачів), оскільки, на нашу думку, кіно є важливим складником суспільного полілогу щодо плагіату в контексті соціальнокомунікаційного дискурсу. Таким чином, мета цієї розвідки – з'ясування особливостей представлення теми плагіату в ігровому кіно як значущому складнику соціальних комунікацій.

Для збору інформації використано метод моніторингу: ми відібрали фільми на порталі КиноПоиск (<https://www.kinopoisk.ru>) на основі анотацій, у яких згадується крадіжка (присвоєння) рукопису й оприлюднення його під власним іменем (тобто плагіат), картини чи ідеї; для обробки інформації та представлення даних – описовий і табличний; метод групування – для впорядкованого опису різномірних об'єктів, що ними є моделі, за якими будується сюжет й особливості його (сюжету) інтерпретації; аналіз документів для опрацювання наукової літератури з теми.

III. Результати

Ми проаналізували 10 фільмів сукупним хронометражем 17 год. 18 хв. Отримані дані структуруємо двоєю: 1) у текстовому форматі даємо опис основних даних фільму (за інформацією порталу КиноПоиск) і стислий його аналіз (за потреби – компаративний); 2) у табличному форматі подаємо дані щодо: а) виду плагіату, який ілюструє фільм; б) визначеної нами моделі розвитку сюжету; в) основної настанови (основного меседжу) фільму. Ми подаємо короткий огляд фільмів нижче. Докладніше зупинимось лише на тих, для яких тема плагіату є основною.

1. «Великий товстий брехун» (Big Fat Liar, 2002, США, Німеччина). Головні ролі: Френкі Муніз, Пол Джаматті, Аманда Байнс, Аманда Детмер. Режисура: Шон Леві. Сценарій: Ден Шнайдер, Браян Роббінс. Жанр: комедія, пригоди, сімейний. Дата прем'єри: 2 лютого 2002 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 5; позитивні – 3; негативні – 0; нейтральні – 2 [11].

Чотирнадцятирічний Джейсон Шеферд (Френкі Муніз) має нестримну фантазію й постійно обманює, хоч і без якихось очевидних вигод. Зрештою, щоб не залишитись у літній школі, він упродовж кількох годин мусить написати твір. Джейсон пише «Невиправного брехуна», але дорогою до школи забуває твір у машині голлівудського продюсера, що підвозив хлопчика до школи. Прочитавши твір, продюсер вирішує присвоїти ідею й на основі тексту вирішує поставити фільм, який згодом стає справжнім блокбастером. І тепер Джейсон, який живе самою брехнею, мусить довести, що цього разу сам став жертвою обману. Йому доведеться переглянути свою поведінку, подорослішати й узяти відповідальність за свої вчинки.

2. «Великі очі» (Big Eyes, 2014, США, Канада). Головні ролі: Емі Адамс, Крістоф Вальц, Денні Гюстон, Крістен Ріттер. Режисура: Тім Бертон. Сценарій: Скотт Александер, Ларрі Карацавскі. Жанр: драма, мелодрама, кримінал, біографія. Дата прем'єри: 13 листопада 2014 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 134; позитивні – 104; негативні – 10; нейтральні – 20 [12].

Кінокартина оповідає про плагіат (присвоєння авторства) у сфері мистецтва. Фільм заснований на реальних подіях, це біографічна драма про відому американську художницю-портретистку Маргарет Кін (Margaret Keane). Герої її портретів – діти й жінки з дивовижно-великими та неймовірно сумними очима-блюдцями. Основна інтрига фільму в тому, що авторство картин присвоїв тодішній чоловік Маргарет – Волтер Кін. У 60-х рр. минулого століття картини Маргарет продавали під його іменем. А в 70-х рр. художниця зізналась, що саме вона є справжнім автором і виграла суд щодо авторства, правда, їй довелось написати портрет дитини з великими очима просто в залі суду за 53 хвилини. Волтер писати відмовився. Цікаве інтерв'ю з художницею містить матеріал, підготовлений В. Масловим [4]. Вочевидь, варто пам'ятати, що на плагіат, з огляду на складність явища, може бути багато поглядів, проте свідомий плагіат – це завжди обман. А кожен обман, раніше чи пізніше, але неодмінно розкриють. І ось цей страх викриття (якими б не були першопричини) – руйнує. Долю людини, її життя, саму душу.

3. «Залізничний роман» (Roman de gare, Франція, 2007). Головні ролі: Домінік Пінон, Фанні Ардан, Мішель Берньє, Міріам Буайє, Зінедін Суалем. Режисура: Клод Лелюш. Сценарій: Клод Лелюш, П'єр Уйттерховен. Жанр: трилер, драма. Дата прем'єри: 24 травня 2007 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 8; позитивні – 6; негативні – 0; нейтральні – 2 [13].

Перед нами, по суті, бунт «літературного раба» – учитель літератури, який пише романи замість відомої письменниці – Жюдіт Ралітцер, дотримуючись її стилю, та мріє написати роман власний і опублікувати його під своїм іменем, тобто повернути собі себе. Він розігрує хитромудру комбінацію, підробляючи власну смерть, аби звільнитись із «добровільного» рабства. Зрештою, колишній «раб» отримує свободу, але письменниця-плагіаторка кінчає життя самогубством. Цікавий факт: коли на ювілейному випуску літературної програми Жюдіт просто в прямому ефірі звинувачують у плагіаті й використанні праці «літературного раба», вона на свій захист висуває емоційний аргумент: «А хто з великих писав сам? Може, Дюма-батько?» Тобто, по суті, плагіат виправдовується як такий, що усталений традицією. Тут можна було б провести паралель зі

страхотливим за масштабами й втратою морально-етичних орієнтирів «розквітом» усіх форм плагіату (особливо в контексті *academic integrity*) в Україні, який також виправдовується позитивною «несерйозністю» злочину й залізним аргументом «усі так роблять».

4. «Ідеальний чоловік» (*Un home idéal*, 2015, Франція). Головні ролі: П'єр Ніне, Ана Жирардо, Андре Маркон, Валерія Каваллі. Режисура: Ян Гозлан. Сценарій: Ян Гозлан, Гійом Леман, Грегар Вільєрон. Жанр: трилер. Дата прем'єри: 18 березня 2015 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 7; позитивні – 7; негативні – 0; нейтральні – 0 [14]. Аналіз фільму подамо нижче, оскільки для нас є важливим порівняння його з кінострічкою «Слова».

5. «Мої слова, моя брехня, моє кохання» (*Lila, Lila*, 2009, Німеччина). Головні ролі: Даніель Брюль, Ханна Херцшпунг, Генрі Хюбхен, Кірстен Блок. Режисура: Ален Гспонер. Сценарій: Алекс Буриш, Мартін Зутер. Жанр: драма, мелодрама, комедія. Дата прем'єри: 17 грудня 2009 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 6; позитивні – 4; негативні – 1; нейтральні – 1 [15].

Якщо зазвичай головний герой мріє стати письменником і не втримується від спокуси, коли в руки йому потрапляє чийсь самотній рукопис, відправляючи його у видавництво під своїм іменем; то Давід Керн – звичайний офіціант, і все, чого він хоче – це Марію – дівчину, яка обожнює літературу. Саме тому він передає їй роман, який буцімто написав (насправді ж знайшов у шухляді столика, якого придбав на блошиному ринку), але тільки для читання – не для друку. А вже дівчина відсилає рукопис до видавництва, запускаючи ланцюгову реакцію, яка призведе до викриття. Важлива деталь: Давід у розмові з Марією підкреслює, що не знає, ким насправді хоче бути. Врешті-решт, після всіх поневірянь і спокути за вчинений злочин, він пише власний роман, який виявляється дуже вдалим. Тут бачимо цікавий хід: герой визнає злочин, відбуває спокуту і, як винагороду, отримує вже заслужене визнання й кохану дівчину. Можна припустити, що автори фільму акцентують увагу на такому аспекті: злочин (присвоєння авторства) є злочин, і він має бути покараний, але якщо розкаяння щире й герой засвоїв урок, то він має отримати шанс на прощення та самореалізацію. Вважаємо, що це важливий момент. І він має бути врахований, особливо в ситуаціях, коли до плагіату вдається студентська молодь через незнання або хибні настанови.

6. «Морверн Каллар» (*Morvern Callar*, 2002, Велика Британія, Канада). Головні ролі: Саманта Мортон, Кетлін МакДермот, Пол Попплуелл. Режисура: Лінн Ремсі. Сценарій: Ліана Доніні, Лінн Ремсі, Алан Ворнер. Жанр: драма. Дата прем'єри: 19 травня 2002. Рецензії на КиноПоиск: всього – 4; позитивні – 3; негативні – 1; нейтральні – 0 [16].

Фільм знятий за однойменною книжкою (1995) шотландського письменника Алана Ворнера. Це авторське кіно. Фільм здобув 9 нагород і 14 номінацій на кінофестивалях, зокрема в Каннах (2002). Головна героїня Морверн Каллар мешкає в маленькому містечку в Шотландії, працює в супермаркеті й великих претензій до життя не має. Її хлопець – письменник. Якоюсь на Різдво він закінчує писати роман, головна героїня якого дуже схожа на Морверн, залишає дівчині записку й кілька тисяч фунтів і кінчає життя самогубством. У записці він просить Морверн поховати його, а роман відправити до видавництва. Дівчина ж осмислює трагедію дуже специфічно – вирушає на нарковечірку, залишаючи труп хлопця посеред кімнати. Зрештою, вона бере його гроші з картки, труп розрізає на шматки й закопує в лісі, роман же підписує своїм іменем і відправляє до видавництва, заробивши на тому 100 тисяч фунтів. Але тепер вона мусить залишити місто, знайомих, подругу й вирушити кудись, де їй ніхто не знатиме. Якщо опустити всю «специфічність» фільму, то можемо вважати, що тут варіантом покарання за злочин (присвоєння рукопису) буде самотність і неможливість коли-небудь знайти власне призначення у світі. Вочевидь, це той варіант, коли героїню можна порівняти з тим, хто виграв у лотерею. Зазвичай такі люди стають нещаснішими, ніж тоді, коли не мали надміру грошей.

7. «Привид» (*The Ghost Writer*, 2010, Франція, Німеччина, Велика Британія). Головні ролі: Юен МакГреггор, Пірс Броснан, Олівія Вільямс, Кім Кетролл, Том Вілкінсон. Режисура: Роман Поланський. Сценарій: Роберт Гарріс і Роман Поланський. Жанр: трилер, детектив. Дата прем'єри: 12 лютого 2012 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 197; позитивні – 142; негативні – 20; нейтральні – 35 [17].

Фільм знято за мотивами однойменного роману Роберта Гарріса (2007). «Привид пера» береться за написання мемуарів колишнього віце-прем'єра Великої Британії Адама Ленга. Зрештою, опиняється в центрі шпигунської гри та гине. Тут тема плагіату – лише привід для того, щоб розказати іншу історію – шпигунську. Та все ж у фільмі цінні два застереження: 1) практика «привидів пера» чи «літературних рабів (негрів)» хоч і не афішується широко, але вважається цілком узвичаєною (їхніми послугами користуються й окремі персони, і солідні видавництва); 2) така праця, хоч і високо оплачується, та все ж не дає сатисфакції, бо такі «привиди» все ж усвідомлюють, що самообман зруйнує їх.

8. «Слова» (*The Words*, 2012, США). Головні ролі: Бредлі Купер, Джеремі Айронс, Зої Салдана, Денніс Куейд, Олівія Вайлд. Режисери й автори сценарію – Браян Клагман і Лі Стернтал. Жанр: психологічна драма. Дата прем'єри: 27 січня 2012 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 121; позитивні – 89; негативні – 12; нейтральні – 20 [18]. Ще один фільм про літературну крадіжку. Сюжет фільму вигаданий, але – правдоподібний. Ми розглянемо його докладніше, як уже зазначалось, трохи нижче, порівнюючи з французьким фільмом «Ідеальний чоловік».

9. «Таємне вікно» (Secret Window, 2004, США). Головні ролі: Джонні Депп, Джон Туртурро, Марія Белло, Тімоті Хаттон. Режисура: Девід Кепп. Сценарій: Девід Кепп і Стівен Кінг. Жанр: трилер, детектив. Дата прем'єри: 12 березня 2004 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 150; позитивні – 96; негативні – 9; нейтральні – 45 [19].

Фільм знятий за мотивами повісті С. Кінга Secret Window, secret Garden (1990). Тут звинувачення в плагіаті, власне, стає поштовхом до розвитку сюжету. Незнайомець на ім'я Кокні Шутер звинувачує письменника Морта Рейні в плагіаті свого оповідання. Рейні звинувачення не визнає, бо його оповідання було опубліковане на два роки раніше, ніж написано Шутером. Однак він починає сумніватись у собі, бо колись усе-таки вдався до плагіату й був змушений виплатити велику суму компенсації скривдженому автору. Проте тут, як виявилось, тема плагіату – тільки привід для моторошної історії про роздвоєння особистості та помсту. Хоча сам С. Кінг із плагіатом зіткнувся ще в шкільні роки, коли представив широкій публіці свій перший бестселер «Колодязь і маятник» – «літературну версію» (вільний переказ змісту) однойменного фільму за сценарієм Ричарда Мейтсона, випущеним у власному «видавництві» з гучною назвою «ДВК» («Дуже Важливі Книжки»). «Відшльопав я сорок примірників, – згадує письменник, – у благосному незнанні, що порушую всі закони про плагіат і авторські права, які існують у світовій історії. У мене була єдина думка: скільки грошей я зароблю, якщо моє оповідання в школі піде» [3].

10. «Убивця ворон» (A Murder of Crows, 1998, США). Головні ролі: К'юба Гудінг молодший, Том Берінджер. Режисер і сценарист – Роуді Херрінгтон. Жанр: бойовик, трилер, кримінал. Дата прем'єри: 12 грудня 1998 р. Рецензії на КиноПоиск: всього – 4; позитивні – 2; негативні – 0; нейтральні – 2 [20].

Адвокат Лоссен Рассел, переживаючи муки сумління, вирішує відмовитись захищати можливо-владного вбивцю й тим самим руйнує власну кар'єру. Він вирішив стати письменником, але хисту до того не має. І коли йому до рук потрапляє рукопис, автор якого нібито помирає, він, не вагаючись, присвоює його. Фільм цікавий тим, що перед нами законник, який іде на злочин. Треба зазначити, що всі, хто вдаються до плагіату, рано чи пізно опиняються перед дилемою: як же написати наступну книжку, адже перша – вкрадена. «Іншої книжки не буде, – констатує колишній адвокат. – Я звичайний злодій». Книжка, що стала суперспішною, як виявилось, описує реальні злочини серійного вбивця. Справжній автор роману й вбивця за сумісництвом – професор літератури. Він ненавидить і вбиває адвокатів, щоб помститись за смерть своєї родини. Для нього адвокати – зграя ворон. Він не вбиває Рассела, але зауважує, що той продав душу дияволу. Сам герой констатує: «Безжалісні амбіції руйнують саму людину». І хоч він відмовився захищати вбивцю у суді, однак робив це надто часто. Отже, все одно мусить бути покараний.

Таким чином, бачимо: як би не розгорталась подія, у всіх відібраних фільмах плагіат визнано злочином, який тягне за собою наслідки різного ступеня тяжкості та покарання.

Докладніше, однак, зупинимось на фільмах «Слова» й «Ідеальний чоловік». Отже, «Слова» – наче метафора самого інтертексту: письменник (Денніс Куейд) читає роман («Слова») про те, як інший письменник Рорі (Бредлі Купер) украв роман третього (Джеремі Айронс). На перший погляд, перед нами три історії, поєднані за принципом «історія в історії». Та можемо припустити, що насправді їх чотири. Четверта – це взаємодія глядача з фільмом: сценарій (текст писанин) перетворюється на канву фільму (стає «живим» текстом), який із віртуальності (екран) випадає в реальність (глядацький зал), змушуючи реципієнта до численних роздумів та інтерпретацій. Таке запрошення до інтерпретацій посилюється наприкінці фільму, коли герой Денніса Куейда пропонує юній журналістці (Олівія Уайлд) самій сказати, чим закінчиться історія: Рорі усе забуде й житиме щасливо; втратить сон, оскільки щоразу, заплющуючи очі, бачитиме обличчя старого, чий роман украв; все життя мучитиметься від усвідомлення, що обікрав не лише старого, а, передусім, самого себе, бо забрав у себе шанс здобути славу заслужено, за власну книжку; а можливо, він просто вигдав усю цю історію – і старого ніколи не існувало. І коли глядач міркуватиме про перипетії фільму, він доконечно зупинятиметься на основних меседжах: «Слова руйнують» (цю настанову виголошують усі три екранні письменники); «Таке з авторами трапляється не вперше» (ремарка літературного агента, який пояснює Рорі, чому той не може зняти свого імені з чужої опублікованої книжки); «Украсти чиєсь життя і нічим за це не заплатити?» (запитання окраденого письменника); «Я любив слова більше, ніж любив жінку» (визнання старого, яке так само підходить і Рорі, бо дружина питає в нього, чи він бодай згадав, що буде з ними, з їхньою довірою і любов'ю, коли крав чужий текст). «У цьому житті ми всі робимо вибір. І найскладніше – жити з ним». Отже, з-поміж основних послань фільму, дотичних до нашої теми (наслідки вдавання до плагіату – крадіжки), можемо назвати такі: 1) зруйновані життя; 2) втрата довіри; 3) змарнований шанс повірити у власні сили і, тим самим, розвинути власні здібності. З нашого погляду, це приклад вдалого розкриття теми й гарна настанова для реципієнтів. Особливо беручи до уваги те, що фільм набув розголосу. Лише в кінотеатрах, за даними КиноПошуку, його переглянули 258,2 тис. осіб. Проте варто взяти до уваги ось що. Основна сюжетна лінія (довкола Рорі) легко вкладається в типову (оскільки її можна звести до формули: *всепоглинаюче прагнення – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння (крадіжка) – процвітання (слава, гроші, жінки) – розкриття таємниці – розплата*) модель: молодий незвизнаний письменник хоче опублікувати свій роман, а між тим мусить перебиватись, виконуючи якусь «чорну» роботу (поштар, вантажник, кур'єр, дрібний службовець тощо), при цьому на нього тиснуть обставини й близькі

(батьки, кохана, дружина тощо), ситуація майже безнадійна, тут йому до рук потрапляє чужий текст, і він, втрачаючи голову, присвоює його, тим самим здобуваючи гроші й визнання, але за все доводиться платити.

Ця модель сюжетотворення, на наш погляд, успішна. І, як будь-яка успішна модель, вона має бути тиражована. Ще один приклад фільму за цією самою моделлю – «Ідеальний чоловік». Тут головний герой краще виконує «домашнє завдання». Він не тільки публікує під своїм іменем чужі мемуари (військовий щоденник учасника війни в Алжирі), бо думає, що його власник помер абсолютно самотнім, він (постфактум) аналізує справжні історичні події (якщо б він провів таке дослідження раніше, – хто зна? – міг би самостійно написати чудовий роман), переглядає багато відео з успішними письменниками, готуючись до розмови з видавцем, і присвоює від когось фразу, від когось частину історії, від когось жест тощо. По суті, багаторівневий плагіат: крадіжка тексту, іміджів, висловлювань, ідей. Модель та сама, але якщо всі головні герої «Слів» так чи інакше переживають складні психологічні колізії й докори сумління, то головного героя «Ідеального чоловіка» цілковито захопив азарт – гонитва за повним перевтіленням. Усю енергію він спрямовує на покриття злочину, замість спрямувати її на розбудову себе, реалізацію власного потенціалу. Відмінності, як завжди, у деталях. Наприклад, Рорі кладе рукопис у могилу старого (влаштувавши гідний похорон, на якому, проте, жодної, крім нього, людини), виявляючи каяття, можливо, навіть сентиментальність, ніби хоче повернути справжньому авторові його вкрадене життя. Матьє ж спалює оригінал (як і фото справжнього автора) у ванні: ніщо не має стати на заваді. Тобто діє за принципом: бачу мету – не бачу перешкод. Але одна річ – присвоїти чужий текст, який вважають геніальним; і зовсім інша – написати наступний. Обманути легко, постійно підтримувати обман, ілюзію – складно. Отже, герой починає з плагіату (крадіжки інтелектуальної), за тим переходить до крадіжки майна (колекції зброї), а тоді – до вбивства, і, врешті, до інсценізації власної смерті. Якщо Рорі дуже переймається з приводу вчиненого, ним рухають докори сумління, то Матьє – лише страх викриття. Зрештою, він відкривається коханій жінці й пише власний роман. Але, як і передбачає означена вище модель, розплата – неминуча. Матьє починає із вантажника і знову ним став. Якось пізнього вечора він повертається з роботи й бачить у вікні книгарні презентацію свого роману, кохану жінку й власного сина. Але всі вони – більше йому не належать. Учинивши злочин (крадіжка чужих мемуарів), Матьє зруйнував своє життя, викреслив себе зі списку живих.

До речі, якщо в основі фільму крадіжка тексту, то роман – завжди геніальний: правдивість історії, зрілий, досконалий стиль, довершеність образів тощо.

У таблиці подано дані щодо виду плагіату, який ілюструє фільм; визначеної нами моделі розвитку сюжету й основної настанови (основного меседжу) фільму.

Таблиця

Види плагіату, проілюстровані у фільмах

№	Назва фільму	Вид плагіату, що проілюстровано	Модель розвитку сюжету	Основна настанова
1	«Великий товстий брехун» (Big Fat Liar)	Плагіат (крадіжка) матеріально оформленої ідеї (шкільний твір)	Безвідповідальність – нещастя – прагнення довести свою правоту – переосмислення власної поведінки – перемога справедливості	Має дидактичний характер: мусиш бути чесним, працювати над собою, якщо хочеш, щоб тебе цінували, щоб тобі не довелося опинитись у ролі жертви
2	«Великі очі» (Big Eyes)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Прагнення реалізації – скрута – безвільність – злочин – саморуйнування – викриття – звільнення	Свідомий плагіат – це завжди обман (злочин); кожен обман неминуче розкривається, а страх викриття (якими б не були першопричини) – руйнує стосунки й саму людину; лише правда звільняє та надає змогу повернути собі себе
3	«Залізничний роман» (Roman de gare)	Присвоєння авторства – повний плагіат + використання «літературного раба»	Завищені домагання – пошук виходу – присвоєння чужої праці (плагіат) – слава – розкриття таємниці – розплата	Усі співучасники злочину зазнають більшого чи меншого покарання: хтось платить життям, хтось саморуйнуванням, стось муками сумління
4	«Ідеальний чоловік» (Un home idéal)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Всепоглинаюче прагнення – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння (крадіжка) – процвітання (слава, гроші, жінки) – розкриття таємниці – розплата	Плагіат руйнує життя і плагіатора, і його близьких, запускаючи принцип «снігової кулі»: одна брехня тягне наступну, а злочини стають дедалі тяжчими
5	«Мої слова, моя брехня, моє кохання» (Lila, Lila)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Бажання привернути увагу жінки – знахідка – присвоєння – слава – викриття – розплата – переосмислення власної поведінки – щасливе закінчення	Навіть незумисний злочин – усе одно злочин, і за нього доведеться платити

Продовження таблиці

№	Назва фільму	Вид плагіату, що проілюстровано	Модель розвитку сюжету	Основна настанова
6	«Морверн Каллар» (Morvern Callar)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Психологічний злам – присвоєння – виграш – самотність як варіант розплати	Якщо порушуєш приписи моралі й людяності, доведеться сплачувати рахунки, що виставить життя
7	«Привид» (The Ghost Writer)	Присвоєння авторства – повний плагіат + використання «літературного раба»	Приваблива пропозиція – заручник чужої гри – таємниця – розгадка – смерть	Якщо погоджуєшся на занадто привабливу пропозицію, нехтуючи мораллю й етикою, раніше чи пізніше доведеться сплачувати рахунки
8	«Слова» (The Words)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Всепоглинаюче прагнення – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння (крадіжка) – процвітання (слава, гроші, жінки) – розкриття таємниці – розплата	Плагіат руйнує життя і плагіатора, і жертви плагіату; виливається у втрату довіри та змарнований шанс повірити у власні сили і, тим самим, розвинути власні здібності
9	«Таємне вікно» (Sekret Window)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Психологічний стрес – звинувачення в плагіаті – спроби розібратись – злочин – удаване уникнення розплати	За кожен злочин доведеться платити: якщо не свободою чи докорами сумління, то психічним здоров'ям
10	«Убивця ворон» (A Murder of Crows)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Вимушена зміна професії – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння – процвітання – розкриття таємниці – розплата	Контроверсійна: з одного боку, злочин має бути покараний і за нього доведеться розплатуватись (зокрема, докорами сумління); з іншого – багаті завжди обходять систему

IV. Висновки

Отже, усі названі фільми можна згрупувати за такими параметрами: 1) типом головного героя: а) плагіатор («Слова», «Ідеальний чоловік», «Вбивця ворон», «Морверн Каллар», «Таємне вікно», «Мої слова, моя брехня, моє кохання»); б) жертва плагіату («Великий товстий брехун»); в) тандем – плагіатор + «добровільна» жертва («Великі очі») г) заробітчанин (варіант – заробітчанин-бунтівник) – ghost writer – «літературний раб» або «привид пера» («Привид», «Залізничний роман»); 2) сферою вчинення плагіату: а) література; б) образотворче мистецтво; в) кінематограф; г) наука; ґ) журналістика; 3) видом плагіату: а) присвоєння авторства (прямий навмисний плагіат – крадіжка чужого тексту); б) присвоєння оформленої матеріальної ідеї; в) оприлюднення твору, написаного іншою особою (використання «літературних рабів» чи «привидів»); 4) значимістю теми: а) тема плагіату – центральна; б) тема плагіату – на другому плані, як привід розповісти іншу історію. Найпоширенішими мотивами вчинення плагіату є: 1) любов (бажання справити враження на кохану жінку); 2) честолюбство + любов (бажання прославитись як письменник і таким чином завоювати кохання); 3) меркантильність (бажання отримати зиск за будь-яку ціну). Основна модель розвитку сюжету: всепоглинаюче прагнення – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння (крадіжка) – процвітання (слава, гроші, жінки) – розкриття таємниці – розплата. Найважливіша настанова – плагіат руйнує життя і плагіатора, і жертви плагіату; виливається у втрату довіри та змарнований шанс повірити у власні сили і, тим самим, розвинути власні здібності, та неодмінно спричинює викриття й покарання. Виходячи з результатів аналізу, можемо стверджувати, що ігрове кіно є важливим ресурсом у профілактиці плагіату й боротьбі з ним.

З огляду на потужність впливу (а звідси – спроможність доносити визначені месиджі, наприклад, про деструктивність вдавання до плагіату) кіно (як і телебачення) на реципієнта, у майбутньому варто проаналізувати також низку фільмів (і телесеріалів), які можна було б означити як плагіат, з погляду сприйняття їх глядачами.

Список використаної літератури

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ: Таксон, 2016. – 231 с.
2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Бодріяр; пер. з фр. В. Ховхун. – Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.
3. Кинг С. Как писать книги [Электронный ресурс] / Стивен Кинг. – Режим доступа: http://lib.aldebaran.ru/king_stiven_kak_pisat_knigi.
4. Маслов В. «Большие глаза» Тима Бёртона: реальная история об искусстве и искусстве обмана [Электронный ресурс] / Влад Маслов // Архив. – Режим доступа: https://archive.ru/news/682-Bolshie_glaza_Tima_Bertona_realnaja_istorija_ob_iskusstve_i_iskusstve_obmana.
5. Надеин А. Сюжетостроение: от Польшы до Проппа / Андрей Надеин // Рекламные идеи. – 2005. – № 2. – С. 97–101.
6. Папа Іван Павло II. 1995. Кіно – рушій культури і джерело цінностей // Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упоряд. і наук. ред. М. Перун. – Львів: Вид-во УКУ, 2004. – 440 с.
7. Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання: метод. посіб. / Н. В. Стукало, К. В. Ковальчук, М. В. Литвин, Н. В. Сергієнко, О. Ю. Ковальов, С. В. Кубишкіна, Л. М. Лучка, О. В. Твердохліб. – Дніпропетровськ: ДНУ ім. О. Гончара, 2013. – 44 с.

8. Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... д-ра юрид. наук / Галина Олексіївна Ульянова. – Одеса, 2015. – С. 212–213.
9. Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників» [Електронний ресурс] / уклад. О. О. Гужва. – Режим доступу: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf.
10. Fedorowicz M. Matrix jest plagiatem. Doskonałym plagiatem [Електронний ресурс] / Michał Fedorowicz // Kulturą w plot. – 08.07.2014. – Режим доступу: <http://kulturawplot.pl/-2014/07/08/matrix-plagiat/>.

Список фільмів

11. Великий товстий брехун (Big Fat Liar) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/4535/>.
12. Великі очі (Big Eyes) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/573869/>.
13. Залізничний роман (Roman de gare) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/271850/>.
14. Ідеальний чоловік (Un home idéal) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/849426/>.
15. Мої слова, моя брехня, моє кохання (Lila, Lila) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/415323/>.
16. Морверн Каллар (Morvern Callar) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/18131/>.
17. Привид (The Ghost Writer) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/418790/>.
18. Слова (The Words) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/580639/>.
19. Таємне вікно (Sekret Window) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/4304/>.
20. Убивця ворон (A Murder of Crows) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kinopoisk.ru/film/94475/>.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2016.

Рыжко Е. Н. Особенности раскрытия темы плагиата в игровом кино

В статье проанализированы особенности раскрытия темы плагиата в игровом кино, поскольку кинематограф является важной составляющей общественного полилога относительно плагиата в контексте социальнокоммуникационного дискурса. Определено, какие потенциальные меседжи (послания) порождает та или иная интерпретация темы у реципиентов (зрителей); какой является основная установка – ценностная, дидактическая, нигилистическая и др., заложенная в содержание кинолента, в которых так либо иначе обыграна тема плагиата.

Ключевые слова: плагиат, виды плагиата, академическая честность, игровое кино.

Ryzhko O. Special Features of The Disclosure of the Plagiarism Topic in The Feature Films

Plagiarism is an interdisciplinary problem, which is naturally mostly studied in law and in the context of academic integrity. Our interest in the features disclosure of the outlined phenomenon within feature films is based on the fact that cinema is an important component of the social polylogue on plagiarism in context of social and communicative discourse. We have analyzed how the theme of plagiarism reveals in the films and what potential messages this subject generates within viewers, which is the main guideline – valuable, didactic, perverse, nihilistic, etc., placed in the films, that shows the problem of plagiarism. All films connected with the topic can be divided into two groups: 1) where the topic of plagiarism is central; 2) where the topic of plagiarism is in the background, as a reason to tell a different story, for example, about spies in leading echelons of government or ethical problems in advocate environment. In addition, they can be grouped by: 1) the type of the main character: a) a plagiarist (The Words, Un home idéal, Morvern Callar, A Murder of Crows); b) a victim of the plagiarism (Big Fat Liar); c) a tandem – a plagiarist + a «voluntary» victim (Big Eyes); d) a migrant worker (as a variant – a migrant worker – a rebel) – a ghost writer – «a literary slave» or «a ghost of the pen» (Roman de gare, The Ghost Writer); 2) the scope of committed plagiarism: a) literature; b) art; c) cinema; d) science; e) journalism; 3) the type of plagiarism: a) an appropriation of the authorship (a direct intentional plagiarism; a publication of works (including pictures or drawings) created by another person); b) an appropriation of the idea registered materially. The most frequent motives of plagiarism are: 1) love (a desire to impress a beloved woman); 2) ambitions + love (a desire to become famous as a writer and thus to win the love); 3) commercialism (a desire to receive benefits for any price). The main model of the plot of the story: an overwhelming desire – a saving godsend – an appropriation (a theft) – a prosperity (fame, money, women) – a disclosure of the secret – a retribution.

Key words: plagiarism, types of plagiarism, academic integrity, feature film.